

En historisk vandring från Hosjö Kyrka till Gamla Stabergs Bergsmansgård. Längd 5,4 km

Hosjö kyrka byggdes 1663 och benämndes fram till 1940 som kapell. Den hade en föregångare, Capella Norwica, som man tror uppfördes över en hednisk kultplats som hette Hofagård. Namnet syftar på gudarnas tempel, som senare blev Hofasiio och sedan Hosjö. Norwika kapell, som låg på Risholns ägor, uppfördes 1351-62. Den nuvarande kyrkan är uppbyggd i tidstypisk bergsmansstil. Innan man fick torn på kyrkan, fanns en klockstapel. Först byggde man en mindre klockstapel och 1688 en kraftigare för två klockor. Senare byggdes tornet och långhusets taknock förlängdes. Fram till 1888, då den nuvarande spiran och lantrinen byggdes, var tornet försett med en lökformig kupol och smal spånklädd spira. Lillklockan är gjuten i Stockholm av Johan Mayer 1669 och storklockan av Michel Bader 1683.

Vi vandrar vidare och passerar Hosjö Skogskyrkogård på höger sida. På väg uppför backen ser vi på vänster sida Lilla Grävningen. Det nuvarande huset byggdes på 1880-talet. Dessförinnan fanns där en bergsmansgård.

Efter Lilla Grävningen går vi förbi ett gammalt mobiliseringsförråd. Bakom det låg "Erlands" gård, som även var ett skjutshåll. Vi går sedan över Lönnemossaån och det gamla industriområdet där hyttor och tegelbruk legat. På vänster sida om vägen har det funnits en damm. Den ingick i ett sofistikerat regleringssystem från sjön Fisklösen. Vattenflödet gav kraft åt vattenhjulen som drev blåsbälgarna i hyttorna. Bäckenfåran var då troligen träinklädd och hade en fallhöjd på c:a 15 m. Det fanns, vad man vet, två eller tre hyttor på området. Hyttorna var i drift i mer än 400 år. Endast en liten del av slaggen finns kvar här idag.

Några hundra meter längre fram på höjden skymtar vi den första egentliga bergsmansgården av tre som fanns i Lönnemossa, Erlandssons gård.

Lönnemossa omnämns redan 1393. I ett köpebrev från 1411 mellan Jösse Finnson och Botulv i Lönnemossa, förvärvar Fogden Jösse ett stort antal gårdar i området. Lönnemossa var ett av de största frälse- och bergsfrälsehemmanen i Kopparbergslagen. Det blev stamgods för Svinhuvudsläkten och Prebendehemman, d.v.s. donerat till kyrkan, under 1400-talet. Prebende innebar att en speciell präst skulle ha gården i sin andliga försorg mot en viss avrad, för Lönnemossa

15 mark. Han behövde inte bo på gården utan kunde uträtta sin andliga försorg från Domkyrkan i Västerås.

1539 indrogs gården till Kronan av Gustav Vasa och genom ett gårdsbyte med kungen 1551, blev den Daladomaren Jöns Person Svinhuvuds egendom.

1608 donerades Lönnemossa till Jöns Danielsson Svinhuvud av Karl IX, men beboddes av Måns Ersson som 1582 fått gården av Johan III.

Efter Jöns Danielssons död, kom hans änka på obestånd. Elin Albrecktsdotter, som blivit änka efter Måns Ersson och gift om sej med Erland Månsson, som tidigare varit dräng på gården, köpte då gården.

Brita Månsdotter, dotter till Måns Ersson, gifte sig med Anders Håkansson och övertog gården. Deras son Anders Andersson, f. 1657, bytte namn till Anders Lundström. Han gifte sig med Elisabet Eggertsdotter, med vilken han fick fyra barn, varav sonen Anders, f. 1684, gifte sig med Barbro Welamsdotter.

En av deras söner Anders Lundström föddes 1711. Han blev känd i bygden som den mest betydelsefulla medlemmen av Lundströmssläkten. Lundström studerade i mycket unga år för en privat magister för att senare studera vid Uppsala Universitet vid 14 års ålder. Han läste ämnena grekiska, latin, tyska, teologi, moral, historia och geografi. Sista året specialiserade han sig på matematik för bland annat professor Celsius, något som han säkerligen hade nytta av när han efter studierna kom till Stora Kopparberget och började som biträde till Markscheidrarna i vid Falu Gruva. Han befordrades först till Bergsfogde och därefter till Geschwornen (Bergmästarens närmaste man) 1763. Projekt som bör nämnas är vitriolverket och percipitationsverket som igångsattes i samarbete med Bergsrådet Anton von Swab. Anders Lundström gick i pension 1775. Han samlade urkunder och bedrev social verksamhet och affärsveksamhet. Han drev hyttor, såg och tegelbruk och startade "Hosjö Bergslags Capells Enskilda Fattig Schola". När vi nu passerat förbi nedanför Erlandssons gård, kommer vi fram till en vägvisare och på gårdet kan vi skymta Lundströms gård med sina 2 flyglar. Vi svänger höger och passerar med största försiktighet E 16 och fortsätter sedan mot Klubbtäkt och forna Getingsarvet via skjutbanan. Här bör största möjliga försiktighet iakttas! (**Obs! Se upp om skjutning pågår**).

Vi är nu i närheten av den forna bergsmansgården Klubbtäkt. Av byggnaden återstår idag endast några raserade grunder. Huset flyttades på 1840-talet och utgör numera till stor del Nya Stabergs Herrgård.

Klubbtäkt omnämns redan i källorna år 1539 då det tillhörde Fogden Jöns Danielsson. Ägandet av Klubbtäkt har i stort följt släkterna i Lönnemossa. Namn som Carl Ersson (1755) och Eggert Lundström (1766), är kända för oss från Lönnemossa. Klubbtäkt var liksom gårdarna i Lönnemossa ett bergsfrälse. På 1860-talet tillhörde marken Werktägts (nuvarande Karlslunds) egendomar och tillhörde på tidigt 1800-tal släkten Fahnehjelm, som var de sista som bodde på gården. År 1828 tillhörde det Borgmästare Nyberg. Därefter köptes det av Forsbäck-Kiellmann som köpte upp en stor del av egendomarna i trakten. Då Forsbäck avled 1837 köptes egendomen av Konstmästare C G Husberg som flyttade gården till Staberg och den kom att omnämnas Nya Herrgården, numera Stabergs herrgård. Klubbtäkt som i nordost gränsar mot Getingsarvet, som också är ett gammalt

bergsfrälse, har i sin närhet några gamla gruvhål och rester från gruvbrytning. Klubbtäktsgruvorna ligger vid norra delen av Klubbtäktsberget. De två nordligaste gruvorna är skarnjärnsjärnmalmgruvor i ett knappt 300 m långt nordöst-sydvästligt magnetiskt stråk. Gruvorna har enligt bergsverksstatistiken brutits från 1887 till 1915 men är nu för längesedan sönade (brytningsrätten är förverkad). Omkring 300 m sydväst om järnmalmsgruvorna finns en liten skärpning som upptagits i nickel och kopparförande gabbro (en kornig grönstensart). I gruvorna har förutom järn, nickel, svavel och koppar funnits små mängder av ädelmetallerna guld, silver och platina.

Vandringsleden sträcker sig efter en gammal väg i skogen som man tror är från 1600-talet. Efter en avkopplande promenad i varierad skogsterräng kommer vi fram till ett stigmors vid ett röse och därefter, efter ca 200 m, till Knektbokorset där den gamla vägen fortsätter mot Knektbo och Kniva. Vägen skyltas här vidare mot Staberg och vi svänger av här. Efter att ha passerat ett hygge och över ett skogsdike som kommer från Klackmyren, följer vi stigen upp mot berget. Där finns en avtagsvisare mot Stabergs Klack.

Stabergs klack är en ofta besökt utsiktsplats med en höjd på 187 meter över havet och med en vacker utsikt över sjön Runn. Där finns det ett tiotal hållristningar från 1700-1900 tal. Bland annat:

O.N. 1752. Initialerna tillhör **Olof Naclér** (1725-1782), som blev ägare till Staberg 1752. Han lät göra en gränsdragning för Stabergs hemskog och ett av rösena var, det numera försvunna, Styrmanröset, på Klackens topp. Förr i tiden firade ungdomarna ofta Valborgsmässoafton vid Klacken.

Vi som inte valt att gå upp till klacken utan att fortsätta ner mot bergsmansgården, har ca 500 m att gå innan vi kommer ner mot Gamla Staberg. Vi befinner oss nu inom Kulturresevatet Stabergs Bergsmansgård. För den som går via Klacken finns en alternativ stig, som visas av skylten vid Klacken. Stigen är tydligt markerad. Vi som går rakt ner mot Gamla Staberg kommer så småningom fram till fårhagen där vi korsar Bergsmansleden med dess historiska lämningar. (Finns skyltad). Den är mycket intressant och väl värd att vandra. Efter något hundratal meter når vi Stabergs Bergsmansgård med kulturhistoriska byggnader och barockträdgård, som även har en fruktträdgård vilken ingår i klonarkivet över gamla och värdefulla äppelsorter och kulturväxter. Vi kan även se barockträdgårdens ruddammar.

Vi har alltså den gamla och den nya herrgården. Nya Herrgården är flyttad från Klubbtäkt och övervåningen inreddes på brukspatron Eric Kinnmans tid (1797-1867) i samband med dottern Charlottes bröllop.

Den gamla bergsmansgården Stabergs tidigaste kända ägare var av Stiernasläkten - Hans och Olof Markvardsson 1539. Gården förföll sedan tills Markshchiedern Olof Simonson Naclerus tillträdde 1671. Därefter igångsattes bygget av en modern karolinsk gård. Gården var sedan i släkten Naclérs ägo till 1820, då tidigare nämnda handelsbolaget Forsbäck och Kiellman tog över. Därefter ägdes gården av Konstmästare C-G Husbergs och kom sedan i Brukspatron Kinnmans ägo. Tilläggas bör att Staberg även tillhört Klosters bruk på 1800-talet och att flottningsschefen Hugo Steffen bott här ett antal år i början av 1900-talet. En av flyglarna har använts som symaskinsfabrik. På 1930 talet överlämnades gården av Munktells bruk, Grycksbo till Vika-Hosjö Hembygdsförening. Byggnaderna var då på nytt i ett dåligt skick, men har framgångsrikt renoverats fram till våra dagar.

se <http://www.gamlastaberg.nu/historik/agare.htm>(beträffande ägarlängderna)

Vi har alltså nu nått slutmålet för vår vandring och hoppas att ni har haft mycket nöje av denna!

Den som väljer att vandra från Gamla Staberg mot Hosjö Kyrka, följer vägvisaren mot Hosjö och Lönnemossa (belägen på planen framför restaurangen).

